

Доц. др Владимир М. ЦВЕТКОВИЋ*
Факултет безбедности, Универзитет у Београду
Маја СВРДЛИН МА,** Научно-стручно друштво за
управљање ризицима у ванредним ситуацијама, Београд

ДОИ: 10.5937/bezbednost2003043С

УДК: 614.81-055.2(497.11)“2014“ 351.759.6:305(497.11)

Оригинални научни рад

Примљен: 14. 11. 2019. године

Ревизија: 21. 9. 2020. године

Датум прихватања: 23. 11. 2020. године

Угроженост жена од последица природно изазваних катастрофа: студија случаја Свилајнац

Апстракт: Угроженост грађана од катастрофа резултат је како физичких тако и друштвених фактора. Студије истраживања рода у катастрофама почивају на чињеници да је род примарни принцип организовања друштва и веровању да се родна димензија мора узети у обзир ако желимо да стекнемо увид у положај свих људи који живе у срединама подложним утицају природних опасности. Циљ истраживања представљају научна дескрипција и експликација родне димензије угрожености грађана општине Свилајнац услед природних катастрофа изазваних поплавама 2014. године. Користићењем случајног узорковања анкетирано је сто петнаест грађана из општине Свилајнац. Резултати истраживања показују да је већина испитаника била директно угрожена деструктивним последицама поплавених ризика. Међутим, истражене родне разлике показале су да су жене само психолошки угроженије од мушкараца, с обзиром да је већи проценат жена изразио осећај страха и бриге током поплава. Овај рад доприноси већ постојећој родној литератури из области катастрофа, те омогућава боље разумевање различитих и родно устолечених последица природних катастрофа на централном Балкану које се могу искористити за креирање родно сензитивних политика и стратегија управљања ризицима од катастрофа.

---

* vmc@fb.bg.ac.rs

** maja.svrclin@gmail.com

Кључне речи: катастрофе, природне катастрофе, поплаве, угроженост, род, Србија.

Увод

Разорност катастрофа и њихова способност да сломе и изокрену устаљен начин живљења и функционисања дуго времена је повезивана са јединим узроком: неизбежним и неконтролисаним физичким феноменом (Cardona, 2013). Међутим, манифестована природна опасност истог интензитета на различитом географском подручју може произвести драстично другачије последице, или не произвести негативне, у случају да је територија ненасељена. Чак и у оквиру једног села, људи могу бити различито погођени катастрофом због разноврсних фактора попут економских (недовољност капитала и других ресурса), социјалних (старост, пол и род), политичких (непостојање централне владе), еколошких (нестабилно управљање природним ресурсима) и географских (запостављеност руралних области) (Blaikie et al., 2004: 11; Цветковић, Милашиновић, 2017; Цветковић, 2020). Слично томе, различит степен угрожености насељене популације на сличном географском подручју, може бити окидач за другачије ефекте опасности и (не)настанак катастрофе (Juran, Trivedi, 2015).

Катастрофе се не дешавају у историјском, политичком, социјалном или економском вакууму. Напротив, катастрофе су фундаментално друштвени феномени који укључују пресек дешавања опасних физичких процеса са локалним карактеристикама свакодневног живота у одређеном простору, али и ширем друштвеном и економском окружењу који структурише то подручје (Bolin, Stanford, 1998: 27). У том смислу, природно изазване катастрофе су „резултат просторне интеракције између опасних еколошких процеса (тј. екстремних природних догађаја) и становништва које је осетљиво на такве процесе“ (Degg, 1992: 61). Стога, катастрофе су заправо катастрофични ефекти по друштво, чији је повод манифестована опасност (Blaikie et al., 2004: 45), али је узрок обим зарања у самом друштву (McEntire, 2001). Пошто су катастрофе међусклом екстремног физичког догађаја и угрожене популације (O’Keefe et al., 1976: 566), од непроцењивог је значаја препознати оба ова елемента. Без људи, катастрофе нема. Управо идеја угрожености за свој корен има теоријски приступ у објашњавању по-

рекла (узрока) и развоја катастрофе и тиме давања одговора на питање „зашто катастрофа“ уместо „шта је катастрофа“ и „шта чини катастрофа“ (Цветковић, 2017: 50). Теорија угрожености свеобухватно објашњава подложност појединаца, група, организација, локалних заједница и држава губицима услед катастрофа (Цветковић, Милашиновић, 2017), односно указује на чињеницу да друштвена дистрибуција ризика није подједнака међу различитим групама (Blaikie et al., 2004). Ако катастрофе перципирамо као резултат угрожености људи, онда је круцијално да разумемо и зависност угрожености од низа фактора попут: запослености (врсте и стабилности посла), нивоа образовања (Fothergill, Peek, 2004), квалитета људских насеља (тип домаћинства и конструкције објеката у домаћинству, инфраструктуре у насељу) (Dwyer et al., 2004), комерцијалног и индустријског развоја заједнице (Morrow, 1999), припадности раси или етничкој групи кроз смањен приступ ресурсима и економске маргинализације, која је често повезана са расом, етничком припадношћу, али и са годинама старости и родом (Bhadra, 2017; Blaikie et al., 1994; Cvetković et al., 2017; Cvetković et al., 2018; Dwyer et al., 2004).

Родна димензија истраживања катастрофа почива на чињеници да је род примарни принцип организовања читавог друштва, те чињеници да је неједнак приступ ресурсима (приходима, образовању, здравственој услузи, итд.) често родно одређен, те жене и девојчице немају подједнаку контролу над овим ресурсима као дечаци и мушкарци (Bradshaw, Fordham, 2013). Иако су многи истраживачи и практичари често скретали пажњу на питање рода и катастрофа, те да је род круцијална варијабла за истраживање перцепције ризика и катастрофа, и даље постоји упорна и велика „родна тишина“ у мatici рада у катастрофама. Стога је изузетно важно не превидети различитост доживљаја катастрофа које имају жене и мушкарци, не само у истраживањима него и планирању и пракси управљања ризицима од катастрофа.

Преглед литературе

Детаљним прегледом литературе може се истаћи да су родно карактеристични ефекти катастрофа често лако уочљиви кроз следеће индикаторе: различите родно обојене стопе смртности, повреде, болести, али и неједнаке економске губитке (Azad et al.,

2013; Beinin, 1981; Gustafson, 1998; Neumayer, Phillips et al., 2009; Parasuraman, 1995); интензивирање обима посла које обављају мушкарци и жене у домаћинству, заједници и на радном месту (Ajibade et al., 2013; Enarson, 1998; Rakib et al., 2017); неједнак приступ медицинској помоћи и здравственој заштити (Garai, 2016; Hines, 2007); родно дискриминаторно достављање помоћи угроженима (Bakewell, 2000) интензиван стрес, страх и бригу за личну и безбедност најближих за време и након катастрофа (Bhadra, 2017; Svetković et al., 2019); повећане стопе сексуалног, вербалног, физичког насиља како код куће тако и у евакуационим камповима (Bookey, 2010; Fisher, 2010; Houghton et al., 2010; Ross, 2012; Tobin, Ollenburger, 1996), итд. Научници из области катастрофа прикупљају све већи број јасних доказа који показују да су, као група, жене квалитативно другачије погођене катастрофама. Док се у већини друштва мушкарци сматрају доносиоцима одлука и носиоцима прихода у домаћинству, или обављају такозвану продуктивну улогу, жене носе троструко бреме. Уобичајено је да жене (поготово сиромашне) паралелно обављају више послова који произилазе из њихове: репродуктивне улоге (повезане са мајчинском улогом, одгојом и васпитавањем деце, као и кућним пословима), продуктивне улоге (односи се на плаћени рад ван домаћинства или домаћу производњу која је извор прихода) и улоге активних менаџера заједнице (волонтерски, неплаћени рад који се врши за добробит заједнице) (Moser, 1993; Guo, Kapucu, 2019; Mavrodieva et al., 2019; Fujita, Shaw, 2019). Родне неједнакости и поделе за време и након катастрофа уопштено се одражавају на следеће начине: мушкарци и жене су на различит начин угрожени ризицима од катастрофа због социјалних и економских фактора; утицај катастрофа на мушкараце и жене другачији је када је реч о стопи смртности, траумама и брзини опоравка; приоритетне потребе жена и мушкараца у различитим фазама катастрофа другачије су (биолошке, социјалне, културне); жене и мушкарци поседују различите вештине и способности које су резултат родних улога, одговорности и подела рада (Ariyabandu, 2009).

Методи

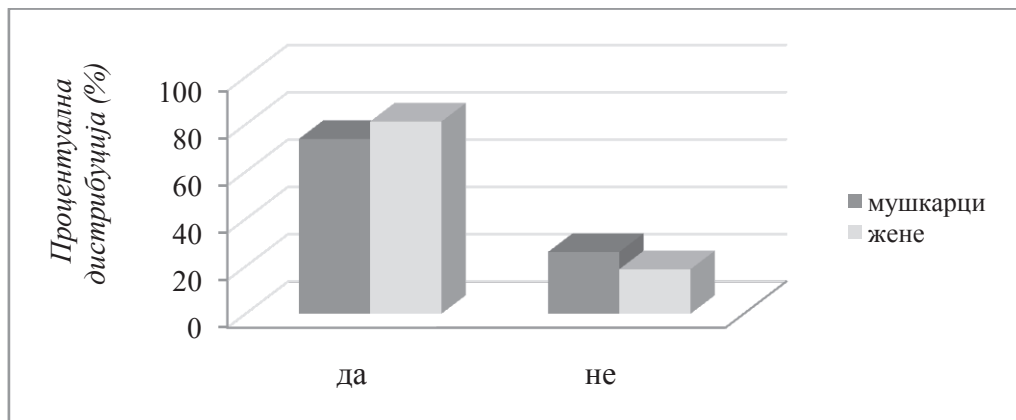
Надовезујући се на претходно елабориране резултате истраживања, предмет рада представља испитивање родне димензи-

је угрожености грађана од природних катастрофа изазваних поплавама. Угроженост грађана од природних катастрофа укључује више различитих димензија угрожености, а у раду је фокус на родној димензији, сагледаној из физичке, социоекономске и психолошке перспективе. Циљ истраживања су научна дескрипција и експликација природе повезаности пола и индикатора физичке, социоекономске и психолошке угрожености жена и мушкараца од катастрофе изазваних поплавама. У јулу 2019. године спроведено је анкетирање грађана у општини Свилајнац, која је изабрана због своје угрожености од последица катастрофа изазваних поплавама 2014. године. Испитаници и испитанице насумично су бирани у урбаним и руралним заједницама, при чему је испитано сто петнаест грађана. Од укупног броја, 60% чине жене и 40% мушкарци. Најзаступљенији су запослени, млађи испитаници од 18 до 30 година, средњег образовања. У погледу брачног статуса, највећи је број испитаника који су у браку и чији се оквирни месечни приходи на нивоу домаћинства крећу између 26.000 и 75.000 динара.

Резултати и дискусија

Низак степен припремљености грађана, лоше управљање ризицима од поплава, као и велика угроженост становништва чине катастрофе изазване поплавама најчешћим природним катастрофама у Србији. Степен угрожености становништва и њихових материјалних добара није униформан на читавој територији, већ се разликује у зависности од врсте природне катастрофе, очекиване потенцијалне штете (Dragičević et al., 2013), али и личних својстава угрожене популације. Разумевање управљања ризицима од катастрофа као свеобухватног социјалног процеса омогућава померање фокуса са одговора на катастрофичан догађај на разумевање ризика од катастрофа. Са прихватањем поменутог гледишта, истицање важности анализе угрожености у контексту катастрофа градацијски се повећало, посебно кад је у питању угроженост од компонената катастрофе које се могу контролисати и на које се може деловати (Amaratunga et al., 2009). У име другачијег, родног сагледавања проблематике природних катастрофа, поготово када је идентификација нивоа угрожености грађана од суштинског значаја за интегрално управљање ризицима од катастрофа, испитаницима је било постављено питање: Да ли сте доживели последице

поплава 2014. године? Од укупног броја, 34 (73,9%) мушкарца су одговорила да јесу, а 12 (26,1%) да нису. Већина жена је такође доживела последице (81,2%), а само 13 (18,8%) није (графикон 1).

Графикон 1. Процентуална дистрибуција испитаника по полу који су доживели последице поплава у Свилајнцу 2014. Године (извор: обрада аутора)

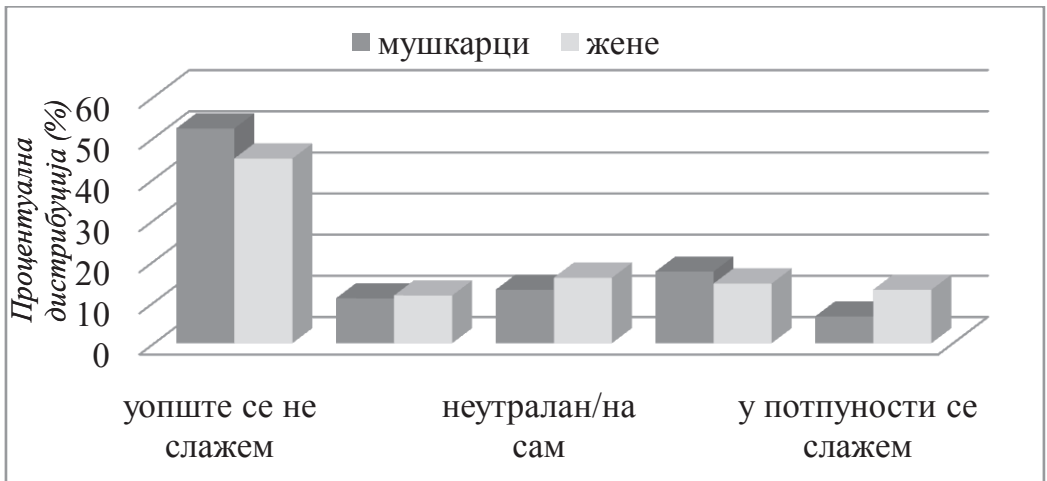
Како тврди Алстон (Alston, 2009), ризик од родно несразмерног физичког утицаја последица катастрофа на угрожену популацију постоји како за време одговора на катастрофе, тако и у периоду опоравка. Резултати других истраживања такође указују да су жене изложеније могућим последицама катастрофа и све то због њиховог социјалног положаја, њихове одговорности за домаћинство и релативног недостатка моћи (Garai, 2016; Mileti, 1999). Полазећи од претпоставке да су жене као група квантитативно и квалитативно другачије погођене катастрофама, Филипс и сарадници (Phillips et al., 2009) истичу да родно димензионисан период катастрофа изазваних природним опасностима често одликује заједнички индикатор, а то је поразно велик број жена, деце и старих међу жртвама, као и несразмерне економске последице природних катастрофа по жене и мушкарце. На пример, од 33.000 умрлих за време и након снажног земљотреса у Русији 1948. године, само 18% чине мушкарци, док 47% чине жене и 35% деца (Beinin, 1981). Резултати хи-квадрат теста независности показују да не постоји статистички значајна корелација између пола као демографске карактеристике и следећих индикатора физичке димензије угрожености грађана од природних катастрофа: доживљених физич-

ких повреда (попут посекотина, ломова, ишчашења зглоба итд.) и доживљених материјалних последица насталих за време поплава.

Утврдили смо да у Свилајнцу за време поплава већина мушкараца (91,3%) и већина жена (84,1%) није доживела физичке повреде попут посекотина, ломова, ишчашења зглоба итд. Када је реч о доживљеним материјалним последицама за време поплава, резултати истраживања показују да је већина испитаних мушкараца (69,6%) и жена (81,2%) доживела материјалне последице. Добијени резултати истраживања потврђују негативан утицај поплава на становнике Свилајнца као једне од најугроженијих општина, с обзиром да је већина испитаних грађана (78,3%) доживела последице поплава. Овакви резултати су у непосредној сагласности са деструктивним економским последицама катастрофа изазваних поплавама у њима погођеним подручјима широм света (Emergency events Database, 2019). Међутим, за разлику од изразитих материјалних последица изражених кроз штету и губитке које су у великом проценту претрпели и мушкарци и жене, када је реч о здравственом аспекту, јасно је да резултати истраживања знатно одступају од устаљене светске праксе. Не само да не постоје статистички значајне разлике у односу на број жена и мушкараца који су претрпели здравствене последице поплава, него је присутан и мали број испитаника који су доживели физичке повреде (8,7% мушкараца и 15,9% жена). Сексуално насиље и узнемиравање у домаћинству и евакуационим камповима, старање жена о другим члановима домаћинства, полна подела посла, родно дискриминаторан приступ здравственој заштити, различита доступност порука упозорења и обавештења пре и за време катастрофа, као и проблеми при задовољењу основних физиолошких потреба, индикатори су који указују да се жене као друштвена група често налазе у подређеном положају током свих фаза управљања ризицима од катастрофа (Dijkhorst, Vonhof, 2005). Међународна канцеларија рада те индикаторе сматра кључним узроком њихове угрожености (International Labour Office, 2002).

Родне разлике одражавају се кроз доступност информација, како непосредно пред саму катастрофу тако и у наредним фазама циклуса управљања ризицима од катастрофа. Родна анализа утицаја поплава 2014. у Србији показала је да грађани нису били припремљени, информисани и упознати с тим како да реагују за

време ванредне ситуације и евакуације. Ипак, мушкарци који су служили војску у предности су наспрам жена, с обзиром да поседују основна знања о томе шта треба да раде за време ванредних ситуација, операција спасавања и евакуације (Васановић, 2014). Такође, као и у свакодневном животу, централа улога доношења одлука припада мушкарцима; женама је одузето право да учествују у одлучивању, што их чини угроженијима, поготово у периоду одговора на катастрофе (Dijkhorst, Vonhof, 2005). Због немогућности да буду правовремено информисане, додатних друштвених и породичних притисака и осећања обавезе да изврше своје дужности, много су чешћи примери да жене остају код куће за време катастрофа и озбиљније настрадају. Женама је такође ограничено кретање, што их онемогућава да се правовремено евакуишу, траже помоћ и учествују у програма реконструкције заједнице (Ikeda, 1995; Rivers, 1982). При испитивању правовремене доступности порука упозорења, обавештења и упутстава за припрему, одговор и опоравак од поплава, анализирани резултати унакрсног табелирања показују да се већина (63,1%) мушкараца и већина жена (56,5%) уопште или углавном не слаже да је систем раног упозорења у Свилајнцу 2014. функционисао (графикон 2).

Графикон 2. Унакрсно табелирање ставова грађана Свилајнца о правовременој доступности порука упозорења и обавештења за време поплава 2014. године

Резултати истраживања показују да су жене током катастрофа задужене за припремање и сервирање хране, бригу о члановима домаћинства и стоки, прибављање чисте воде и помоћи, одржавање комуникације са другим члановима заједнице, охрабривање чланова породице и чување имања за време мужевљевог одсуства. Од жена се очекује да обављају све ове послове зато што је то њихова обавеза проистекла из социјално наметнуте традиције (Rakib et al., 2017). Резултати истраживања спроведеног у чилеанском рибарском насељу Ел Моро, које је 2010. године погођено земљотресом и цунамијем, показали су да су евакуациони процеси родно обојени, те да је угроженост жена од насиља и узнемиравања увећана небезбедним условима у хуманитарним камповима где немају свој приватни простор (Rajbhandari, 2016). У различитим фазама одговора на катастрофе изазване поплавама, тинејџерке и жене средњих година посебно су угрожене док траже помоћ или храну за себе и своју породицу (Rakib et al., 2017). Доступност прве помоћи и здравствене заштите, како у самим камповима тако и у званичним здравственим установама, такође је родно обојена (Garai, 2016; Hines, 2007).

Испитали смо постојање и степен различитости социоекономске угрожености жена и мушкараца од последица катастрофа изазваних поплавама 2014. у Свилајнцу. Резултати показују да не постоји статистички значајна корелација између пола и: правремене доступности порука упозорења, обавештења и упутстава за припрему, одговора и опоравака на катастрофу; одговорности за спасавање личних предмета, стоке, опреме (пољопривредна механизација, ручни алат, бела техника, итд.) и др. вредности из домаћинства; зависности других чланова домаћинства од испитаника; проблема при задовољењу основних физиолошких потреба; спровођења операција потраге и спасавања припадника надлежних служби; приступа првој медицинској помоћи и здравственој нези; задовољења основних мушких односно женских потреба (улошци, специјални додаци за труднице, лекови, помагала, итд.) кроз средства материјалне помоћи; угрожености личне безбедности због бриге и старања о другим члановима домаћинства и претрпљеног насиља (физичког, емотивног или вербалног типа) (табела 1).

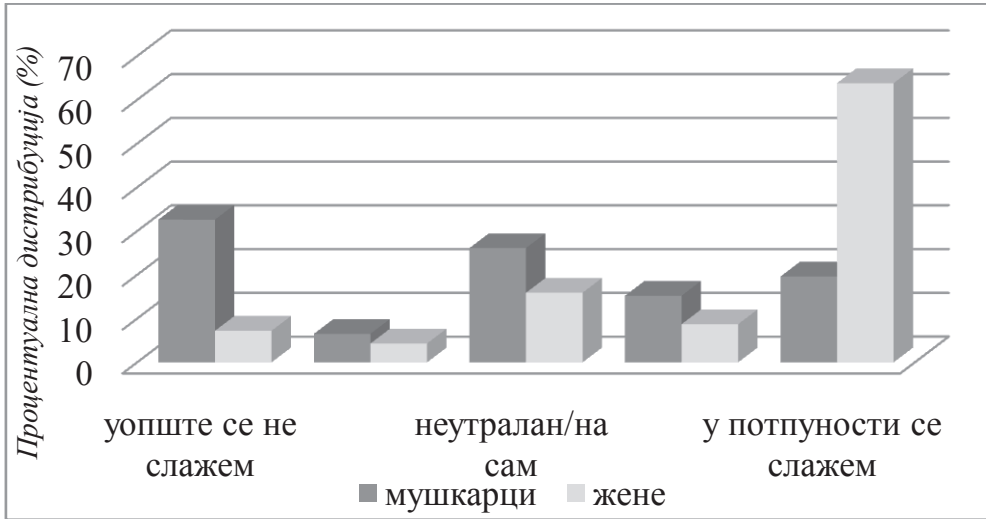
Табела 1. Унакрсно табелирање пола као демографске карактеристике и социоекономских индикатора родне димензије угрожености грађана од природних катастрофа.

	<i>Value</i>	<i>Asymp. Sig. (2-sided)</i>	<i>Cramer's V</i>
Доступност порука упозорења	1.74	.78	.12
Спасавање предмета из домаћинства	7.03	.13	.24
Зависност других од испитаника	6.35	.17	.23
Задовољење основних физиолошких потреба	6.86	.14	.24
Дискриминација током операције потраге и спасавања	1.54	.81	.11
Равноправан приступ првој медицинској помоћи	3.31	.50	.17
Родно сензитивна средства материјалне помоћи	2.46	.65	.14
Угроженост личне безбедности због бриге о другима	1.08	.89	.09
Жртва насиља	6.04	.19	.22

Према добијеним резултатима утврђено је да су се за време поплава 2014. жене и мушкарци подједнако сматрали одговорнима за спасавање личних предмета и других вредности из домаћинства, с обзиром да се већина жена (63,8%) и мушкараца (65,2%) у потпуности или углавном слаже са овом тврдњом. На питање да ли су други чланови домаћинства били зависни од испитаника за време поплава, анализирани резултати унакрсног табелирања показују да идентичан број мушкараца (32,6%) и жена (30,4%) сматра да други чланови домаћинства уопште нису били зависни од њих. И на другом спектру скале се приближно идентичан број и мушкараца (54,3%) и жена (46,4%) у потпуности или углавном слаже да су други били зависни од њих. Када је реч о проблемима при задовољењу основних физиолошких потреба, анализирани резултати унакрсног табелирања показују да се нешто већи број жена (55,1%) у односу на број мушкараца (47,8%) у потпуности или углавном слаже да су имали проблема при задовољењу основних потреба током поплава 2014. На питање да ли су се операције потраге и спасавања које су спроводили припадници надлежних служби одвијале без дискриминације, већина мушкараца (63%) и жена (69,6%) се у потпуности или углавном сложила да није било дискриминације. Већина испитаника (67,4% мушкараца и 59,4% жена) такође се у потпуности или углавном слаже да су равнопра-

вно са другима имали приступ првој медицинској помоћи и здравственој нези за време поплава 2014. Већина мушкараца (60,9%) и жена (60,8%) у потпуности или углавном сматра да брига и старање о другим члановима домаћинства није угрозила њихову личну безбедност. У односу на тврдњу да су за време поплава испитаници били жртве физичког, вербалног или емотивног насиља, анализирани резултати унакрсног табелирања показују да се већина мушкараца (84,8%) и жена (71,0%) уопште не слаже, док се један (2,2%) мушкарац и пет (7,2%) жена у потпуности слаже са исказом да су били жртве насиља.

Када је реч о психолошкој димензији угрожености грађана за време и након катастрофа, резултати истраживања варирају у зависности од локације, узорка испитаника и врсте катастрофе. Већина студија показује да се жене и деца за време и након катастрофа више суочавају са стресом, депресијом, анксиозношћу и посттрауматским стресним поремећајем, док је код мушкараца као последица стреса карактеристична повећана употреба алкохола и психоактивних супстанци (Fothergill, 1998). У квантитативном истраживању нивоа и узрока страха од катастрофа изазваних епидемијама и земљотресима, Цветковић и сарадници (Cvetković et al., 2019) дошли су до сазнања да су жене више уплашене, при чему се страх потенцијално повезује са социокултурним теретом њихове заштите у односу на наглашавање њиховог учешћа у свима фазама катастрофа. Трауме и стрес настали као последица борбе за храну и друге одговорности у домаћинству чине жене више угроженима од мушкараца (Bhadra, 2017). Полазећи од представљених резултата истраживања психолошких последица које природне катастрофе изазивају код угрожене популације, испитали смо да ли су се током поплава 2014. грађани Свилајнца осећали уплашено. Анализирани резултати унакрсног табелирања показују да се знатно већи број жена (72,5%) у потпуности или углавном слаже да су током поплава осећале страх у односу на проценат мушкараца који су осећали страх (34,8%) (графикон 3).

Графикон 3. Унакрсно табелирање ставова грађана Свилајнца о осећању страха за време поплава 2014. године

Ниво стреса и психосоматских симптома попут несанице уско се повезује са сложеном мрежом фактора као што су брачни статус и број деце, структура домаћинства, године, ниво прихода и социјалне повезаности чланова заједнице. Ови фактори у посебно угрожену групу стављају одређени део популације жена као што су самохране мајке и старије жене које живе саме (Ollenburger, Tobin, 1999). Дрastiчне разлике у психичком доживљају катастрофа међу половима нису увек заступљене (Azad et al., 2013). Резултати истраживања спроведеног након поплава у Мидвесту 1993. нису показали значајну разлику у доживљеном стресу испитаника (Tobin, Ollenburger, 1996). Резултати хи-квадрат теста независности показују да постоји статистички значајна корелација између пола као демографске карактеристике и следећих индикатора психолошке димензије угрожености грађана од природних катастрофа: забринутости за личну безбедност и безбедност својих најближих, осећања страха, као и психосоматских симптома изражених кроз проблеме са спавањем и остајање у будном стању, односно проблеме са концентрацијом (табела 2).

Табела 2. Унакрсно табелирање пола као демографске карактеристике и психолошких индикатора родне димензије

	<i>Value</i>	<i>Asymp. Sig. (2-sided)</i>	<i>Cramer's V</i>
Забринутост	14.73	.005**	.35
Страх	24.61	.000**	.46
Проблеми са спавањем	9.39	.052*	.28
Проблеми са концентрацијом	15.78	.003**	.37

* $p \leq .05$. ** $p \leq .01$

Анализирани резултати унакрсног табелирања пола и забринутости за личну и безбедност најближих показали су да је проценат жена (73,9%) које су углавном или у потпуности биле забринуте за време поплава 2014. године знатно већи у односу на проценат забринутих мушкараца (58,7%). При испитивању проблема са сном и остајањем у будном стању, процентуална дистрибуција резултата унакрсног табелирања показује да се већина мушкараца (52,2%) уопште или углавном не слаже да су имали проблеме са сном, док се већина жена (58%) у потпуности или углавном слаже. Последњи испитани индикатор који се односи на проблеме са концентрацијом код испитаника током поплава показује да се већи проценат жена (62,3%) у односу на проценат мушкараца (50%) у потпуности или углавном слаже да је код њих био засупљен овај вид психосоматских симптома.

Закључак

Појаву природних опасности не можемо спречити, али политичке, економске и социјалне импликације након њихове манифестације можемо. Природне катастрофе не смемо посматрати као појединачне и издвојене догађаје, него као комплексан мозаик интеракција природних сила и људских акција. Угрожене групе су у том смислу често највише погођене катастрофом, а њихов процес опоравка обично траје најдуже и најтежи је. Полна подела посла, брига о здрављу чланова домаћинства, сиромаштво, економска несигурност, недостатак права на наслеђивање земљишта, ограничења слободе говора и права на информисање, баријере при школовању, обучавању и запошљавању, ограничења у здравственој и социјалној заштити – листа се може још продужити – неједнакости су које праве значајну разлику међу женама и мушкарцима кроз целокупан процес катастрофа (Enarson et al., 2007).

Резултати истраживања спроведеног у Свилајнцу показују да је већина испитаника била директно угрожена деструктивним последицама поплавних ризика, што се одразило кроз насталу значајну материјалну штету на нивоу домаћинства, али и образовног, здравственог и инфраструктурног сектора. Разлог ниског броја физички повређених можемо наћи у карактеристикама самог поплавног таласа, као и времена за које је достигао своју максималну висину. Како би се предупредиле односно смањиле материјалне последице будућих поплава, потребно је предузети одређене структурне и неструктурне мере заштите. С друге стране, можемо закључити да биолошке предиспозиције, физиолошке разлике и родно димензионисане улоге нису пресудне у погледу физичког утицаја поплава на мушкарце и жене, те да су и једни и други подједнако угрожени од поплавног ризика и последица поплава. Жене нису социоекономски угроженије од мушкараца, но важно је приметити да испитаници у целини јесу угрожени ризицима од катастрофа изазваних поплавама. Стога, потребно је даље испитати исте показатеље у односу на друге варијабле попут економског, брачног, образовног статуса или година живота, како би се предузеле даље мере за смањење угрожености грађана, а самим тим и ублажавање и умањивање последица будућих катастрофа. Међутим, знатну разлику у погледу степена доживљеног страха, бриге и психосоматски изражених симптома попут несанице и губитка концентracије за време поплава, која не иде у прилог женама, уско можемо повезати са њиховом социјалном одговорношћу у породици и друштву. Ограничење овог истраживања огледа се у броју испитаника и просторној димензији, с обзиром да су испитаници били само из једне локалне самоуправе, а поплаве у Србији сваке године редовно погађају и друге општине.

С обзиром на непостојање великог броја радова из области родне димензије угрожености грађана од катастрофа на националном нивоу, можемо закључити да су теоретичари и истраживачи катастрофа поклекли у настојању да обелодане безброј (не увек очигледних) начина на које су родне предрасуде повезане са истраживањем катастрофа. У том смислу, светска истраживачка пракса је до сада у многим случајевима идентификовала да су жене угроженије од мушкараца, због низа фактора попут сиромаштва, наметнутих културних ограничења и подређеног положаја.

Потребно је изнова испитати угроженост жена, али уместо питања да ли су жене угрожене, размотрити које су жене угрожене и у ком контексту.

Литература

1. Alston, M. (2009). Drought policy in Australia: Gender mainstreaming or gender blindness. *Gender, Place and Culture*, 16(2): 139–154.
2. Amaratunga, D., Haigh, R., Ginige, K. (2009). Mainstreaming gender in disaster reduction: Why and how?. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 18(1): 23–34.
3. Ariyabandu, M. M. (2009). *Sex, gender and gender relations in disasters*. In „Women, gender and disaster: Global issues and initiatives” (Enarson, E., Chakrabarti, P.G.D.), SAGE Publication, New Delhi, pp. 5–17.
4. Azad, A. K., Hossain, K. M., Nasreen, M. (2013). Flood-induced vulnerabilities and problems encountered by women in northern Bangladesh. *International Journal of Disaster Risk Science*, 4(4): 190–199.
5. Bacanovic, V. (2014). *Gender analysis of the impact of the 2014 floods in Serbia*. OSCE Mission in Serbia, Belgrade.
6. Bakewell, O. (2000). Uncovering local perspectives on humanitarian assistance and its outcomes. *Disasters*, 24(2): 103–116.
7. Beinin, L. (1981). An examination of health data following two major earthquakes in Russia. *Disasters*, 5(2): 142–146.
8. Bhadra, S. (2017). Women in disasters and conflicts in India: Interventions in view of the millennium development goals. *International Journal of Disaster Risk Science*, 8(2): 196–207.
9. Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I., Wisner, B. (2004). *At risk: Natural hazards, people's vulnerability and disasters* (2nd Edition). Routledge, New York.
10. Bolin, R., Stanford, L. (1998). *The Northridge earthquake: Vulnerability and disaster*. Routledge, London and New York.
11. Bookey, B. (2010). Enforcing the right to be free from sexual violence and the role of lawyers in post-earthquake Haiti. *CUNY Law Review*, 14, 255.
12. Bradshaw, S., Fordham, M. (2013). *Women, girls and disasters*. Department for International Development – DFID, London.
13. Cannon, T. (2002). Gender and climate hazards in Bangladesh. *Gender, Development*, 10(2): 45–55.
14. Cardona, O. D. (2013). *The need for rethinking the concepts of vulnerability and risk from a holistic perspective: A necessary review and criticism for effective risk management*. In „Mapping Vulnerability: Disasters, development and people”, Earthscan, London, pp. 56–70.

15. Cvetković, V., Nikolić, N., Nenadić, R. U., Ocal, A., Zečević, M. J. I. J. o. E. R., Health, P. (2020). Preparedness and Preventive Behaviors for a Pandemic Disaster Caused by COVID-19 in Serbia. *17(11)*, 4124.
16. Cvetković, V. M., Öcal, A., Ivanov, A. (2019). Young adults' fear of disasters: A case study of residents from Turkey, Serbia and Macedonia. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 101095.
17. Cvetković, V., Roder, G., Öcal, A., Tarolli, P., Dragičević, S. (2018). The role of gender in preparedness and response behaviors towards flood risk in Serbia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(12): 2761.
18. Degg, M. (1992). Natural disasters: Recent trends and future prospects. *Geography*, 77(3): 198–209.
19. Dijkhorst, H.V., Vonhof, S. (2005). *Gender and humanitarian aid: A literature review of policy and practice*. Department of Disaster Studies, Wageningen University, Netherlands.
20. Dragičević, S., Ristić, R., Živković, N., Kostadinov, S., Tošić, R., Novković, I., Borisavljević, A., Radić, B. (2013). *Floods in Serbia in 2010 – Case study: The Kolubara and Pcinja river basins*. In „Geomorphological impacts of extreme weather” (Dénes, L.), Springer, Dordrecht, pp. 155–169.
21. Dwyer, A., Zoppou, C., Nielsen, O., Day, S., Roberts, S. (2004). Quantifying social vulnerability: A methodology for identifying those at risk to natural hazards. *Geosciences Australia Record*, 14.
22. Enarson, E. (1998). Through women's eyes: A gendered research agenda for disaster social science. *Disasters*, 22(2): 157–173.
23. Fisher, S. (2010). Violence against women and natural disasters: Findings from post-tsunami Sri Lanka. *Violence against women*, 16(8): 902–918.
24. Fothergill, A. (1998). *The neglect of gender in disaster work: An overview of the literature*. In „The gendered terrain of disaster: Through women's eyes” (Enarson, E., Morrow, B.H.), Praeger Publishers Westport, pp. 11–25.
25. Fothergill, A., Peek, L. A. (2004). Poverty and disasters in the United States: A review of recent sociological findings. *Natural hazards*, 32(1): 89–110.
26. Fujita, K., Shaw, R. (2019). Preparing International Joint Project: use of Japanese flood hazard map in Bangladesh. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 62–80.
27. Garai, J. (2016). Gender specific vulnerability in climate change and possible sustainable livelihoods of coastal people. A case from Bangladesh. *Revista de Gestão Costeira Integrada-Journal of Integrated Coastal Zone Management*, 16(1): 79–88.

28. Guo, X., Kapucu, N. (2019). Examining Stakeholder Participation in Social Stability Risk Assessment for Mega Projects using Network Analysis. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 1–31.
29. Gustafsdod, P. E. (1998). Gender differences in risk perception: Theoretical and methodological perspectives. *Risk analysis*, 18(6): 805–811.
30. Hines, R. I. (2007). Natural disasters and gender inequalities: The 2004 tsunami and the case of India. *Race, Gender, Class*, 14(1–2): 60–68.
31. Houghton, R., Wilson, T., Smith, W., Johnston, D. (2010). If there was a dire emergency, we never would have been able to get in there: Domestic violence reporting and disasters. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 29, 270–293.
32. Ikeda, K. (1995). Gender differences in human loss and vulnerability in natural disasters: A case study from Bangladesh. *Bulletin (Centre for Women's Development Studies)*, 2(2): 171–193.
33. International Labour Office (2002). *Crisis, women and other gender concerns*. Recovery and Reconstruction department of ILO, Geneva.
34. Juran, L., Trivedi, J. (2015). Women, gender norms, and natural disasters in Bangladesh. *Geographical Review*, 105(4): 601–611.
35. Mavrodieva, A., Budiarti, D., Yu, Z., Pasha, F., Shaw, R. (2019). Governmental Incentivization for SMEs' Engagement in Disaster Resilience in Southeast Asia. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 32–50.
36. McEntire, D. A. (2001). Triggering agents, vulnerabilities and disaster reduction: Towards a holistic paradigm. *Disaster Prevention and Management*, 10(3): 189–196.
37. Morrow, B. H. (1999). Identifying and mapping community vulnerability. *Disasters*, 23(1): 1–18.
38. Morrow, B. H. (2008). *Community resilience: A social justice perspective*. CARRI Research Report. Oak Ridge, TN.
39. Moser, C. (1993) *Gender planning and development: Theory, practice, and training*. Routledge, London.
40. Neumayer, E., Plümper, T. (2007). The gendered nature of natural disasters: The impact of catastrophic events on the gender gap in life expectancy, 1981–2002. *Annals of the Association of American Geographers*, 97(3): 551–566.
41. O'Keefe, P., Westgate, K., Wisner, B. (1976). Taking the naturalness out of natural disasters. *Nature*, 260: 566–567.
42. Ollenburger, J. C., Tobin, G. (1999). Women, aging and post-disaster stress: Risk factors for psychological morbidity. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 17(1): 65–78.

43. Parasuraman, S. (1995). The impact of the 1993 Latur-Osmanabad (Maharashtra) earthquake on lives, livelihoods and property. *Disasters*, 19(2): 156–169.
44. Phillips, B. D., Thomas, D. S. K., Fothergill, A., Blinn-Pike, L. (2009). *Social vulnerability to disasters*. CRC Press, Boca Raton.
45. Rajbhandari, C. (2016). *Impact of the 2015 earthquake on women in Nepal*. Women and Gender Studies, Minnesota State University, Mankato (Master's thesis defended in December, 2016).
46. Rakib, M. A., Islam, S., Nikolaos, I., Bodrud-Doza, M., Bhuiyan, M. A. (2017). Flood vulnerability, local perception and gender role judgment using multivariate analysis: A problem-based “participatory action to future skill management” to cope with flood impacts. *Weather and Climate Extremes*, 18: 29–43.
47. Rivers, J. P. W. (1982). Women and children last: An essay on sex discrimination in disasters. *Disasters*, 6(4): 256–267.
48. Ross, L. J. (2012). *A feminist perspective on Katrina*. In „The women of Katrina: How gender, race, and class matter in an American disaster” (David, E., Enarson, E.), Vanderbilt University Press, Nashville, pp. 15–23.
49. Tobin, G. A., Ollenburger, J. C. (1996). Predicting levels of postdisaster stress in adults following the 1993 floods in the Upper Midwest. *Environment and Behavior*, 28(3): 340–357.
50. Emergency events Database (2019). *OFDA/CRED International Disaster Database*. Université Catholique de Louvain, Brussels, Belgium.
51. Цветковић, В. (2020). Управљање ризицима у ванредним ситуацијама. Београд: Научно-стручно друштво за управљање ризицима у ванредним ситуацијама.
52. Öcal, A., Cvetković, V., Baytiyeh, H., Tedim, F., Zecevic, M. (2020). Public reactions to the disaster COVID-19: A comparative study in Italy, Lebanon, Portugal, and Serbia. *Geomatics, Natural Hazards and Risk*, 11, 1864–1885.
53. Цветковић, В. М., Милашиновић, С. (2017). Теорија угрожености и смањење ризика од катастрофа. *Култура полуса*, 14(33): 217–228.

The vulnerability of Women from the consequences of a natural disaster: a case study of Svilajnac

Abstract: *Citizens' vulnerability to disaster is a function of both physical and social factors. Gendered disaster social science rests on the social fact of gender as a primary organizing principle of societies and the conviction that gender must be addressed if we are to claim*

knowledge about all people living in environments susceptible to natural hazards. The main goal of the research is scientific description and explication of gender dimension of citizens' vulnerability to natural disasters caused by floods in Svilajnac municipality in 2014. One hundred fifteen citizens from Svilajnac were interviewed using multi-pass random sampling. We draw on social vulnerability theory to understand the ways in which such events are perceived and managed by citizens of different gender. Descriptive statistical analysis and chi-square test were employed to compare actual impacts. This study revealed that majority of the people felt directly threatened by the destructive consequences of flood hazards. All gendered impacts reported were not statistically significant, except for the psychological dimension of vulnerability because women tend to be more afraid and express more worry during floods. This paper contributes to the gender-focused literature that aims to provide a regional understanding of the differential and gendered consequences of natural disasters on men and women in the central Balkans. Results of this research can be used for improving gender-responsive national plans and strategies for disaster risk reduction.

Keywords: *disasters, natural disasters, floods, vulnerability, gender, Serbia.*